

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

249566

พุทธศาสตร์ และศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทอีสาน:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านคอนม่วง จ. มุกดาหาร
และหมู่บ้านโนนยาง จ. บึงกาฬ

พิชญ์ฉนิภา โพลิศาร

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัษัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
ปีการศึกษา 2553

60025 3 83

249566

ยุทธศาสตร์ และศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทอีสาน:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านคอนม่วง จ. มุกดาหาร
และหมู่บ้านโนนยาง จ. ยโสธร

พิชญ์ธนิกา โปธิสาร

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
ปีการศึกษา 2553
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

SELF-RELIANCE STRATEGIES AND THE POTENTIALITIES OF
NORTHEASTERN COMMUNITIES: A COMPARATIVE STUDY
OF DON MUANG VILLAGE, MUKDAHAN PROVINCE AND
NON YANG VILLAGE, YASOTHON PROVINCE

PITCHTANIKA PHOTISAN

A THESIS PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY
IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
(POLITICAL SCIENCE)

2010

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ ยุทธศาสตร์ และศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทอีสาน:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านดอนม่วง จ. มุกดาหาร
และหมู่บ้านโนนยาง จ. ยโสธร

ชื่อผู้เขียน นางพิชญ์ชนิกา โพธิสาร

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ศักดิ์ จันทโททัย

อาจารย์ ดร. บวร ประพฤติดี

มหาวิทยาลัยรามคำแหงอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมล พุทธิพิช)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สนธิ บางยี่ขัน)

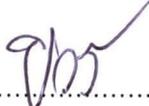
.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพาพร พิมพิสุทธิ์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ศักดิ์ จันทโททัย)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. บวร ประพฤติดี)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ ยุทธศาสตร์ และศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทอีสาน:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านคอนม่วง จ. มุกดาหาร
และหมู่บ้านโนนยาง จ. ยโสธร

ชื่อผู้เขียน นางพิชญ์ธนิศา โพรธสาร

ชื่อปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

ปีการศึกษา 2553

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ ประธานกรรมการ
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ศักดิ์ จันโททัย
3. ดร. บวร ประพฤติดี

249566

การศึกษามีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ (1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาในการพึ่งตนเองของหมู่บ้านคอนม่วง และหมู่บ้านโนนยาง ในแต่ละช่วงของแผน-การพัฒนา (2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพและมิติต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนของทั้ง 2 หมู่บ้าน (3) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการพึ่งตนเองของแต่ละชุมชน และแนวทางการพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับประชากรในแต่ละหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งสองหมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 60 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองตามกรอบแนวคิดในการศึกษา นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การพึ่งตนเองของทั้งสองหมู่บ้านด้วย

ผลการศึกษาประวัติ และความเป็นมาในการพึ่งตนเองของหมู่บ้านคอนม่วง และหมู่บ้านโนนยาง ในแต่ละช่วงแผนการพัฒนา พบว่า แต่เดิมทั้งสองหมู่บ้านมีวิถี

การดำเนินชีวิตที่เน้นวิถีการพึ่งตนเองคล้ายคลึงกัน สภาพการเป็นอยู่พหุมีพอกิน แต่เมื่อรัฐมีนโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในทุกมิติ อันนำไปสู่ผลกระทบต่อ การพึ่งตนเองที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามหมู่บ้าน โนนยาง มีประสบการณ์ในการต่อสู้กับการพัฒนากระแสหลักตามแผนพัฒนาฯ ที่เข้มข้นกว่า จึงส่งผลให้คนในหมู่บ้าน โนนยางมีความเชื่อมั่น และกล้าท้าทายอุดมการณ์การพัฒนาในแนวทางกระแสหลักสูงกว่าหมู่บ้านคอนม่วง ที่มักจะน้อมรับน่านโยบายรัฐไปปรับใช้เป็นส่วนใหญ่ อันนำไปสู่ การบั่นทอนศักยภาพการพึ่งตนเองสูงกว่าหมู่บ้าน โนนยาง

ส่วนผลการศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพ และมิติต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพ การพึ่งตนเองของชุมชนของ 2 หมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้าน โนนยางมีศักยภาพการพึ่งตนเอง ในมิติต่าง ๆ โดยรวมสูงกว่าหมู่บ้านคอนม่วง นอกจากนี้เมื่อพิจารณามิติด้านต่าง ๆ ที่ส่งเสริมศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชน พบว่า หมู่บ้าน โนนยางมีลักษณะเด่นของ ทุนทรัพยากรมนุษย์และทุนทางสังคมที่สูงกว่าหมู่บ้านคอนม่วงอย่างเด่นชัด ขณะที่ หมู่บ้านคอนม่วงมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์กว่าเล็กน้อย แต่ก็ไม่ได้นำมาเสริมสร้าง ศักยภาพการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองในด้านอื่น ๆ มากนัก ยกเว้นในด้านอาหารธรรมชาติ

สำหรับปัญหาอุปสรรคของการพึ่งตนเองของแต่ละชุมชน และแนวทางการพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน พบว่า หมู่บ้านคอนม่วงมีปัญหาของ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไปสู่วิถีของการพึ่งตนเอง โดยขาดความเชื่อมั่นและ ขาดผู้นำที่จะนำการเปลี่ยนแปลงในแนวทางพึ่งพาตนเองให้เกิดขึ้นในชุมชน ขณะที่ หมู่บ้าน โนนยาง แม้ว่าจะประสบความสำเร็จในการพึ่งตนเองได้สูงกว่าบ้านคอนม่วง แต่ยังประสบปัญหาของการเสริมสร้างศักยภาพการพึ่งตนเองให้เข้มแข็งมากขึ้นในอนาคต รวมทั้งการรักษาวิถีเกษตรตามธรรมชาติจนสามารถอยู่รอด ท่ามกลางปัญหาต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลก

ดังนั้นจากบทเรียนที่ได้รับจากการศึกษานี้ สามารถเสนอแนะได้ว่าการพัฒนา- ชุมชนไปสู่วิถีของการพึ่งตนเองในยุคโลกาภิวัตน์ ควรมีกลยุทธ์ดังนี้คือ ประการแรก ประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวางแผนและการปรับเปลี่ยน

กระบวนการที่สาม ประการที่สองคือการนำแผนงานไปปฏิบัติและการเรียนรู้ควบคู่กันไป
ประการที่สาม จำเป็นต้องมีการสร้างผู้นำที่เข้มแข็งตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือ
กับองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง และประการสุดท้ายคือการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้
ของชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง

ABSTRACT

Thesis Title Self-Reliance Strategies and the Potentialities of
Northeastern Communities: A Comparative Study
of Don Muang Village, Mukdahan Province and
Non Yang Village, Yasothon Province

Student' Name Mrs. Pitchtanika Photisan

Degree Sought Master of Arts

Field of Study Political Science

Academic Year 2010

Advisory Committee

1. Assoc. Prof. Dr. Thipaporn Pimphisute Chairperson
2. Dr. Borvorn Prapatdee
3. Assoc. Prof. Dr. Damrongsak Junthothai

249566

In this thesis, the researcher investigates (1) the historical background of the degree of self-reliance evinced by Don Muang village, Mukdahan province and Non Yang village, Yasothon province during each period of the National Economic and Social Development Plan (NESDP). In addition, the researcher compares (2) community potentialities and other relevant dimensions affecting the self-reliance potentialities of the two village communities. Finally, the researcher examines (3) problems and obstacles strewn in the path of movement towards the goal of self-reliance for both

village communities and accordingly provides guidelines for community development that would be conducive to actualizing the goal of community self-reliance.

In this qualitative research investigation, the researcher especially relied on in-depth interviews with selected members of the local population in each village, community leaders and folk wise men. Interviews were conducted in both villages with a total of sixty interviewees. The interviews were designed to obtain information regarding the degree to which the conditions of life experienced by these villagers allows for self-reliance as theoretically informed by the conceptual framework adopted by the researcher in this investigation. In addition, participatory observation and experience-sharing forums were conducted in respect to operational self-reliance in the two villages.

Findings are as follows:

In regard to the historical background of the operations of self-reliance in the two villages under study during each period of NESDP, the researcher found that initially the villages were self-reliant in much the same way. The conditions of life were sufficient. However, when the government implemented the country development plan in accordance with the next phase of NESDP, changes occurred that affected the way of life in both village communities in all dimensions. Although the two villages, experienced affects on village self-reliance in similar ways, the Non Yan villagers more aggressively countered dominating forces committed to development

conducted in accordance with NESDP ideology. Thus, Non Yan villagers were more steadfast in opposition to this ideology than was the case for Don Muang villagers. Don Muang villagers were more accepting of government policy and more willing to attempt to adapt it to their own situation. The upshot is that the potentialities for self-reliance have been diminished in Don Muang village in invidious comparison to Non Yang village.

In comparing the potentialities and other dimensions affecting the potentialities for self-reliance of the two village communities under study, the researcher found that Non Yang village evinced self-reliance potentialities in various dimensions in an overall picture at a higher level than Don Muang village. In addition, when considered in specific dimensions encouraging the actualization of self-reliance potentialities of the communities, it was found that Non Yang village exhibited outstanding characteristics in the aspects of human resources capital and social capital at an emphatically higher level than that of Don Muang village. Although Don Muang village had greater wealth in natural resources, it was nonetheless the case that these resources were not used in a fashion conducive to actualizing potentialities for self-reliance with the exception of natural sources of food products.

In regard to problems in and obstacles to self-reliance on the part of both communities and guidelines that can be applied that would be conducive to development in self-reliance for each community, it was found that Don Muang village was unable to cope effectively with the veritable paradigm in orientation shift engendered in the new phase of NEDSP's approach to

community self-reliance. The villagers were unable to muster the required levels of confidence and did not have leaders who could lead the way to absorption of the new paradigm. On the other hand, in contrast, the Non Yang villagers succeeded in incorporating the new paradigm in respect to self-reliance at a higher level than was the case for the Don Muang villagers even if future problems in this respect may prove even more difficult to surmount. Thus, being able to maintain capability in organic methods of agriculture for the sake of survival in view of world climate changes remains problematic. Therefore, on the basis of the lessons learned from this study, a number of recommendations for the realization of community self-reliance in the era of globalization can be made. In the researcher's considered view, firstly, members of the general public should participate in the planning stage when paradigms are about to shift. Secondly, the implementation of working plans should be in conjunction with giving participants immediate opportunities to learn how to apply the new methods, techniques and approaches required. Thirdly, it is necessary to create strong leaders and to develop cooperation networks with other concerned external agencies. Lastly, community knowledge of the urgency of the problem of community self-reliance must be continuously fostered.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร. ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร. บวร ประพฤตติ และรองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ดี จันโททัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รวมทั้งรองศาสตราจารย์สนธิ บางยี่ขัน ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้นำ ชาวบ้านคอนม่วง และชาวบ้านโนนยางตลอดจนผู้รู้ หรือปราชญ์-ชาวบ้าน ที่กรุณาให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามในการจัดเก็บข้อมูล และให้กำลังใจ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่และครอบครัวที่คอยห่วงใยและให้กำลังใจ ตั้งแต่เริ่มศึกษาจนกระทั่งทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายขอขอบคุณมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่เป็นแหล่งให้เรียนรู้ชีวิตและสังคม ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาระดับปริญญาโท ทั้งนี้เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญ ส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษาสำเร็จลงอย่างสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน

พิชญ์ธนิกา โปธิสาร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(10)
สารบัญตาราง.....	(13)
สารบัญภาพประกอบ.....	(14)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	12
ขอบเขตของการศึกษา.....	12
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	14
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง.....	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41
แนวคิดในการศึกษา.....	52
3 ระเบียบวิธีการศึกษา.....	62
หน่วยการวิเคราะห์.....	62
ข้อมูลในการศึกษา.....	62
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
มโนทัศน์ในการศึกษา.....	66

บทที่	หน้า
4 ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชน	74
ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของหมู่บ้านคอนม่วง.....	74
ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของหมู่บ้านโนนยาง	83
5 การเปรียบเทียบมิติที่มีผลกระทบต่อศักยภาพการพึ่งตนเอง ของ 2 หมู่บ้าน	90
สถานภาพ และศักยภาพการพึ่งตนเองของ 2 หมู่บ้าน	90
มิติที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเอง ของ 2 หมู่บ้าน	122
บทเรียน และกระบวนการพัฒนาชุมชนสู่การพึ่งตนเอง.....	138
6 บทสรุป และข้อเสนอแนะ	149
สรุปผลการศึกษา	149
อภิปรายผลการศึกษา	156
ข้อเสนอแนะในการศึกษา	160
ข้อจำกัดในการศึกษา	163
ภาคผนวก	164
บรรณานุกรม	170
ประวัติผู้เขียน.....	173

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 วิธีการและเครื่องมือการเก็บข้อมูล	65
2 สถานภาพและศักยภาพการพึ่งตนเองของ หมู่บ้านคอนม่วง และ โนนยาง	118
3 ทุณมนุษย์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านคอนม่วง	129
4 ทุณมนุษย์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน โนนยาง	135
5 เปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมการพึ่งตนเองของ 2 ชุมชน	136

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1 มิตีที่มีผลกระทบต่อศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชน	58